



Jokūbas Gužas
Vilniaus universitetas

10-oji Vilniaus savižudybių intervencijos metodų konferencija 2025 12 05

1



KEYWORDS
Lithuania;
non-heterosexuals; pre-
valence; students; suicidal
thoughts; suicide attempt

Conclusions: A higher proportion of non-heterosexual students in Lithuania report suicidal thoughts and attempts compared to heterosexual counterparts. The findings further underscore a relationship between sexual orientation and suicidal behavior, with bisexual stu-



Jokūbas Gužas and Paulius Skruibis

Introduction

Sexual orientation is an integral part of human identity, significantly influencing self-perception and interpersonal relationships. Although growing attention in the 21st century has been devoted to recognizing the rights of sexual minorities, there is still a considerable sexerotic countries (Hammack & Wiggall, 2023). Despite such progress, research indicates that non-heterosexual individuals experience mental health issues, such as depression, anxiety, and self-harm, more frequently than heterosexual individuals (Fildes & Tremblay, 2021). This study specifically examines the impact of sexual orientation on mental health, with a focus on identifying its causal mechanisms. Previous studies have mostly identified its causal mechanisms. Previous studies have identified that non-heterosexual young adults are at least twice as likely to experience mental health issues compared to their heterosexual peers (Ostrows et al., 2013; Clark et al., 2020; Méndez et al., 2020; Teyssé et al., 2016). While most research to date has focused on the mental health of young adults, there is a significant gap in research on the mental health of older sexual minorities, comparatively less attention has been devoted to

paid to analyzing the psychosocial factors that contribute to their mental health (Wittgen et al., 2020). This study examines how psychological factors, such as self-esteem, social support, and coping strategies, mediate the relationship between sexual orientation and mental health. The currently prevailing research on the mental health of non-heterosexual individuals is limited. Most research has focused on the mental health of young adults, with little attention paid to the mental health of older sexual minorities. This study aims to fill this gap by examining the mental health of older sexual minorities, with a focus on identifying the causal mechanisms that link sexual orientation to mental health. The study also aims to identify the factors that mediate the relationship between sexual orientation and mental health, such as self-esteem, social support, and coping strategies. The study is organized as follows. The first section provides a brief overview of the current research on the mental health of sexual minorities. The second section discusses the theoretical framework of the study, focusing on the causal mechanisms that link sexual orientation to mental health. The third section describes the study's methodology, including the sample and data collection. The fourth section presents the study's findings, and the fifth section discusses the implications of the findings for future research and practice.

CONTACT Jolinda Gutis jolinda.gutis@fhnw.ch Faculty of Philosophy, Institute of Psychology, Swiss Federal Institute of Technology, University of Applied Sciences, 1500, Switzerland.
Supplemental data for this article can be accessed online at: <https://doi.org/10.1080/00441187.2023.2559736>.

The currently predominant model explaining mental health challenges and heightened suicidality among non-heterosexual individuals is the Minority Stress model (Frost & Meyer, 2009; Meyer, 2003) and its extensions (e.g. Hatzenbuehler, 2017). This model posits that sexual minorities are exposed to unique stressors (i.e. minority stressors) stemming from social stigma, which add to general stress and are associated with adverse mental health outcomes, including suicidal behavior. Minority stressors are conceptualized as a continuum from distal (external) to proximal (internal) stressors. Distal stressors include various forms of discrimination experienced by non-heterosexuals, while proximal stressors involve internalized stigma, expectations of rejection, and identity concealment (Mohr and Kendra (2011) emphasize visibility

Lang 18.1068/07461187.2023.2559736.

2

Įvadas

Vilniaus
universitetas

3

Įvadas: sąvokos

Seksualinė orientacija (angl. *sexual orientation*) – tapatybės komponentas, apimantis asmens romantinį, emocinį ir (ar) seksualinį potraukį kitam asmeniui.

Heteroseksualūs žmonės

Neheteroseksualūs žmonės

Lytinė tapatybė (angl. *gender identity*) – tapatybės komponentas, apibūdinantis unikalų kiekvieno asmens lyties pajautimą bei su tuo susijusį savęs (ne)priskyrimą konkrečiai lyčiai.

Cislyčiai žmonės

Translyčiai žmonės

Nedvinarės lyties žmonės

LGBTQIA +
sąvokų žodynelis

Vilniaus
universitetas

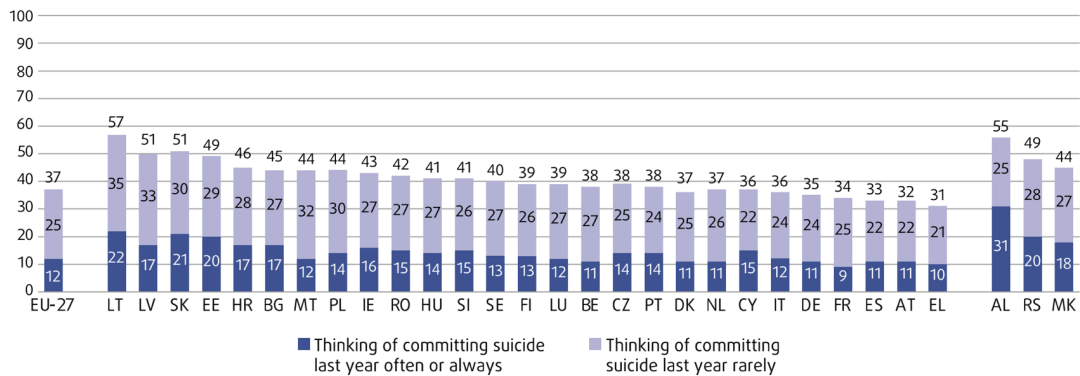
4

Įvadas: tyrimo kontekstas

- Tyrimai rodo, kad neheteroseksualūs žmonės žymiai dažniau susiduria su įvairiomis psichologinėmis problemomis.
- Viena ryškesnių problemų – **padidėjęs suicidiškumas**, ypač **jaunesniame amžiuje**.
- Mūsų tyrime iš skirtingų savižudiško elgesio apraiškų pasirinkta koncentruotis į **mintis apie savižudybę**.
- Tyrimai patvirtina, kad neheteroseksualūs žmonės gerokai dažniau (nuo **2 iki 6 kartų**) galvoja apie savižudybę nei heteroseksualai. Didžiausias savižudiškų minčių paplitimas nustatomas tarp biseksualių asmenų.
- Koks minčių apie savižudybę dažnis tarp jaunų neheteroseksualių žmonių Lietuvoje?
- Kaip būtų galima paaiškinti padidėjusį suicidiškumą tarp neheteroseksualių asmenų?

Minčių apie savižudybę per pastaruosius metus dažnis tarp LGBTIQ žmonių

FIGURE 36: SUICIDAL THOUGHTS IN THE YEAR BEFORE THE SURVEY, BY COUNTRY (%)



Source: FRA, EU LGBTIQ Survey III (2023).

Įvadas: mažumų streso modelis

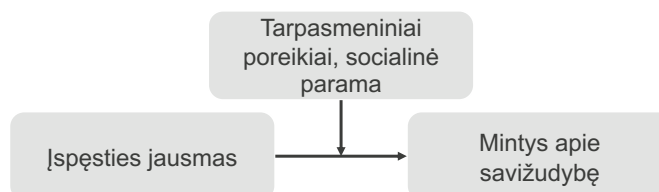
- Neheteroseksualių žmonių psichologines problemas aiškina **mažumų streso modelis**.
- Pagrindinė šio modelio idėja – neheteroseksualūs asmenys patiria papildomą stresą, vadinamą **mažumų stresu**.
- Tyrimai rodo, kad mažumų stresas reikšmingai siejasi su savižudiškomis mintimis.
- Vis dėlto, mažumų streso modelis **nėra specifiskas aiškinant padidėjusį suicidiškumą**.



7

Įvadas: integruotas motyvacinis-valios savižudiško elgesio modelis

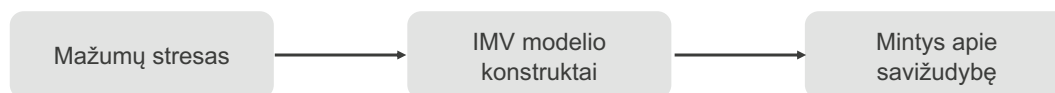
- **Integruotas motyvacinis-valios (IMV) savižudiško elgesio modelis** yra vienas iš naujausių, plačiai taikomų šiuolaikinių teorinių suicidologinių modelių.
- Mūsų tyrime apsiribota IMV modelio **motyvacinės fazės** konstruktu – **įspėsties jausmu**, kuris tiesiogiai siejasi su suicidinėmis mintimis.
- Taip pat į tyrimą įtraukti **motyvaciniai moderatoriai** – veiksniai, kurie keičia įspėsties jausmo poveikį mintims apie savižudybę. Buvo pasirinkti **tarpasmeniniai poreikiai** ir **socialinė parama**.
- Visgi, IMV modelis **neatsižvelgia į specifinius mažumų stresorius**.



8

Įvadas: tyrimo problema

- Taigi, nei vienas iš modelių nėra pakankamas atskleisti kompleksškų su mintimis apie savižudybę susijusių veiksnių.
- Todėl mūsų tyrime **siūloma abiejų modelių konstruktyvų integracijos idėja**.
- Integracijos idėją pagrindžia **psichologinis mediacinis modelis**, kuris teigia, kad psichologiniai procesai tarpininkauja mažumų streso ryšyje su psichopatologija.



9

Įvadas: tyrimo tikslas

- Tyrimo **tikslas** – įvertinti seksualinės orientacijos sąsajas su minčių apie savižudybę dažniu ir nustatyti su mintimis apie savižudybę per pastarąjį mėnesį susijusius veiksnius tarp neheteroseksualių Lietuvoje studijuojančių jaunų suaugusiųjų, atsižvelgiant į mažumų streso ir IMV modelių konstruktus.

10

Metodika

Vilniaus
universitetas

11

Vilniaus
universitetas

Metodika: tyrimo dalyviai

- Galutinę imtį sudarė 18-29 metų, apklausos metu studijavę aukštojoje mokykloje ir gyvenę Lietuvoje, atsakę į klausimą apie seksualinę orientaciją ir į bent vieną klausimą apie savižudiškas mintis asmenys.
- Iš viso tyrimo anketą užpildė **2 864** tiriamieji.
- Pašalinus įtraukimo kriterijų neatitikusius tiriamuosius (26,2 %), galutinę imtį sudarė **2 113** tyrimo dalyvių.
- Pagal seksualinę orientaciją, **78,6 %** tyrimo dalyviai nurodė esantys heteroseksualios orientacijos, o **21,4 %** – neheteroseksualios.

12

Metodika: tyrimo anketa

- Tyrimo anketą sudarė sociodemografiniai klausimai ir tyrimo instrumentai.
- Į su mažumų stresu susijusius klausimus atsakinėjo tik neheteroseksualūs tiriamieji.
- **Sociodemografiniai klausimai** – lytis, amžius, seksualinė orientacija, gyvenamoji vieta, studijų pakopa, aukštoji mokykla, romantinių santykių statusas, darbinė veikla.
- Mūsų tyrime seksualinė orientacija įvertinta pagal **seksualinį tapatinimąsi** – kaip pats žmogus suvokia savo seksualinę orientaciją ir kokią kategoriją jai priskiria.

13

Metodika: tyrimo įrankiai (1)

Mažumų streso modelio konstruktai

- **Diskriminacija** (*Suvoktos asmeninės diskriminacijos įrankis*).
 - 15 teiginių, 1 faktorius.
- **Pozityvūs ir negatyvūs seksualinės orientacijos aspektai** (*Lesbiečių, gėjų ir biseksualų tapatumo skalė*).
 - 27 teiginiai, 8 faktoriai.
 - Negatyvūs aspektai: **internalizuotas homonegatyvumas, susirūpinimas dėl priėmimo, motyvacija slėpti, tapatumo neapibrėžtumas, sunkus procesas.**
 - Pozityvūs aspektai: **tapatumo pranašumas, tapatumo patvirtinimas, tapatumo centriškumas.**

14

Metodika: tyrimo įrankiai (2)

IMV modelio konstruktai

- **Išpėsties jausmas** (*Išpėsties jausmo skalės trumpoji forma*).
 - 4 teiginiai, 1 faktorius.
- **Tarpasmeniniai poreikiai** (*Tarpasmeninių poreikių klausimynas*).
 - 10 teiginių, 2 faktoriai.
 - **Savęs kaip naštos suvokimas, žlugusio priklausymo jausmas.**
- **Socialinė parama** (*Daugiamatė suvoktos socialinės paramos skalė*).
 - 12 teiginių, 3 faktoriai.
 - **Šeimos parama, draugų parama, reikšmingo kito parama.**

15

Metodika: tyrimo įrankiai (3)

Mintys apie savižudybę

- Per **pastarąjį mėnesį** (*Savižudiškų minčių intensyvumo skalė*).
 - Per pastarąjį mėnesį, kaip dažnai turėjote minčių apie savižudybę?
- Per **pastaruosius metus** (*Savižudiško elgesio klausimynas-patikslintas*).
 - Kaip dažnai per pastaruosius metus esate galvoję apie savižudybę?
- Per **visą gyvenimą**.
 - Ar kada nors per gyvenimą galvojote nusižudyti?

Bendrieji minčių apie savižudybę rizikos veiksniai

- **Depresija ir nerimas** (*Paciento sveikatos klausimynas-4*).
 - 4 teiginiai, 2 faktoriai.

16

Metodika: tyrimo eiga

- Taikyta **kiekybinė skerspjuvio** duomenų rinkimo strategija, **netikimybinė patogioji** atranka.
- Duomenims surinkti buvo parengta **anoniminė elektroninė anketa**.
- Tyrime sutiko dalyvauti **17 Lietuvos aukštųjų mokyklų**. Įstaigų atstovai išplatino kvietimą į tyrimą centralizuotai visiems studentams naudodamiesi oficialiais institucijų elektroninio pašto adresais.
- Dalyvavimas tyrime buvo **savanoriškas**. Anketos pildymas vidutiniškai truko apie 20-30 minučių. Duomenys buvo rinkti 2023 m. kovo-birželio mėnesiais.
- Tyrimo dalyviams buvo pateikta informacija apie psichologinės pagalbos galimybes.
- Tyrimo vykdymas buvo suderintas su VU FsF **Psichologinių tyrimų atitikties mokslinių tyrimų etikai komitetu**.

17

Rezultatai

18

Rezultatai: minčių apie savižudybę dažnis visoje imtyje ir atskirose seksualinės orientacijos grupėse

Ar turėjo minčių apie savižudybę per pastarąjį mėnesį?

40,8 % Hetero
54,6 % Homo
68,5 % Bi+

$p < 0,001$

46,1 % visoje imtyje

Ar turėjo minčių apie savižudybę per pastaruosius metus?

53,8 % Hetero
67,7 % Homo
84,2 % Bi+

$p < 0,001$

59,5 % visoje imtyje

Ar turėjo minčių apie savižudybę per visą gyvenimą?

63,7 % Hetero
77,1 % Homo
89,0 % Bi+

$p < 0,001$

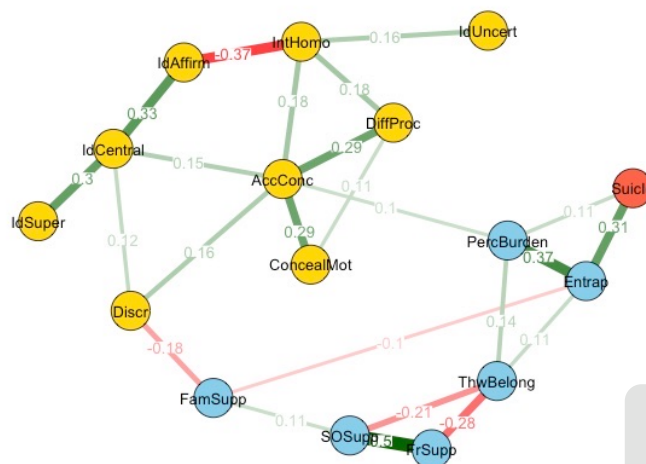
68,0 % visoje imtyje

Hetero – heteroseksualūs
Homo – homoseksualūs

Bi+ - biseksualūs ir kiti neheteroseksualūs tyrimo dalyviai.

19

Rezultatai: kokie veiksniai susiję su mintimis apie savižudybę per pastarąjį mėnesį tarp neheteroseksualių jaunų žmonių?



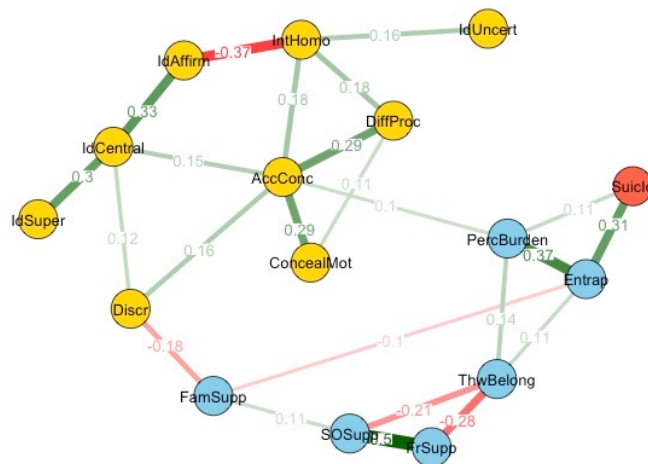
Disc – Diskriminacija
IntHomo – Internalizuotas homonegatyvumas
ConcealMot – Motyvacija slėpti
IdUncert – Tapatybės neapibrėžtumas
DiffProc – Sunkus procesas
AccConc – Susirūpinimas dėl priėmimo
IdCentral – Tapatybės centriškumas
IdSuper – Tapatybės pranašumas
IdAffirm – Tapatybės patvirtinimas
FamSupp – Šeimos parama
SOSupp – Reikšmingo kito parama
FrSupp – Draugų parama
ThwBelong – Žlugusio priklausymo jausmas
PercBurden – Savęs kaip naštos suvokimas
Entrap – Įspėties jausmas

Geltona – mažųjų streso modelio konstruktai
Mėlyna – IMV modelio konstruktai
Raudona – mintys apie savižudybę

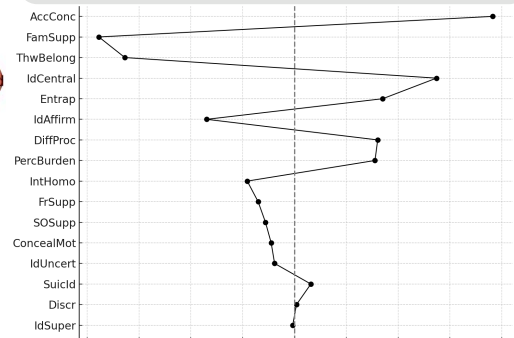
20

Rezultatai: kokie veiksniai susiję su mintimis apie savižudybę per pastarąjį mėnesį tarp neheteroseksualių jaunų žmonių?

Vilniaus universitetas



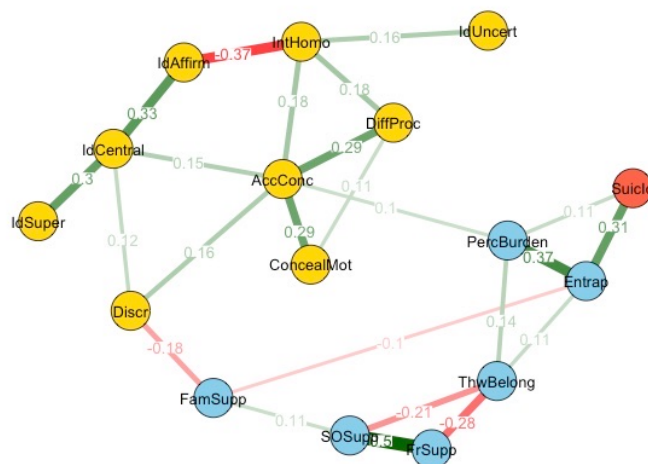
Tikėtino poveikio centrikšumas – įvertina, kiek stipriai kiekvienas mazgas daro įtaką likusiam tinklui.



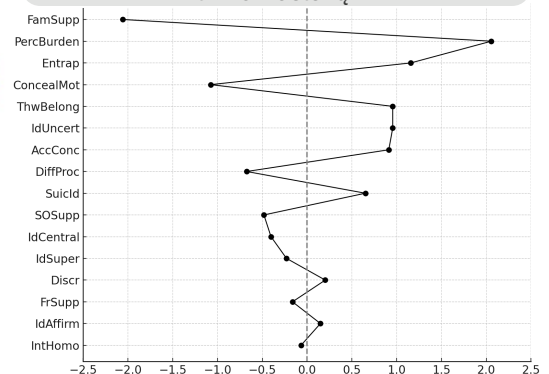
21

Rezultatai: kokie veiksniai susiję su mintimis apie savižudybę per pastarąjį mėnesį tarp neheteroseksualių jaunų žmonių?

Vilniaus universitetas



Tiltų tikėtino poveikio centrikšumas – identifikuoja, kurie mazgai veikia kaip pagrindiniai jungiamieji mazgai tarp dviejų tinklo klasterių.



22

Apibendrinimas

Vilniaus
universitetas

23

Vilniaus
universitetas

Apibendrinimas: koks minčių apie savižudybę dažnis tarp jaunų neheteroseksualių žmonių Lietuvoje?

- Minčių apie savižudybę dažnis yra gerokai didesnis tarp neheteroseksualių jaunų žmonių. Tai pagrindžia tiriamos problemos aktualumą.
- Lietuvoje šis dažnis dar aukštesnis nei daugelyje kitų šalių. Tai gali būti susiję su sociokultūriniais veiksniais.
- Mažiausias savižudiškų minčių dažnis nustatytas jas vertinant per paskutinį mėnesį, didžiausias – per visą gyvenimą. Tai galimai rodo, kad suicidiškumas tarp neheteroseksualių jaunų žmonių nėra tik epizodinis reiškinys.
- Ypač didelė minčių apie savižudybę rizika užfiksuota tarp biseksualių asmenų. Tai galimai susiję su tik biseksualiems žmonėms specifiniais mažumų stresoriais.

24

Apibendrinimas: kaip būtų galima paaikškinti padidėjusį suicidiškumą tarp neheteroseksualių asmenų?

- Siekiant visapusiškai suprasti mintis apie savižudybę tarp neheteroseksualių jaunų žmonių, **būtina derinti dvi prieigas** – mažumų streso ir IMV modelius.
- Mažumų stresas nėra tiesiogiai susijęs su savižudiškomis mintimis, jo galimas poveikis reiškiasi per IMV mechanizmus. Tai lemia savižudybių prevencijos ir intervencijos kryptis.
- Suicidiškumo **intervencija** turėtų būti nukreipta į **IMV veiksnius**, ypač tuos, kurie tiesiogiai susiję su mintimis apie savižudybę (įspėties jausmas, savęs kaip naštos jausmas).
- Suicidiškumo **prevencija** turėtų būti nukreipta į **mažumų streso veiksnius** įvairias lygmenimis: **nuo mažiausio lygio** (susirūpinimas dėl priėmimo, šeimos parama) **link plačiausio lygio** (aplinkos pritaikymas, diskriminacijos mažinimas, politiniai veiksmi).

25

Rekomenduojamos gairės



26

Vilniaus
universitetas

Kodėl „tylūs šešėliai“?

- Neheteroseksualių jaunų žmonių suicidiškumas neatsiranda vakuume – jis formuojasi **heteronormatyvios kultūros fone**. Socialinė aplinka veikia kaip kultūrinė trauma, paliekanti „tylius šešėlius“.
- „Tylūs šešėlius“ mūsų tyrime atspindi IMV mechanizmai (ispėsties jausmas, savęs kaip naštos suvokimas ir kt.).
- Neužtenka dirbti tik su atskiru žmogumi, **turime keisti ir kultūrinę aplinką**.

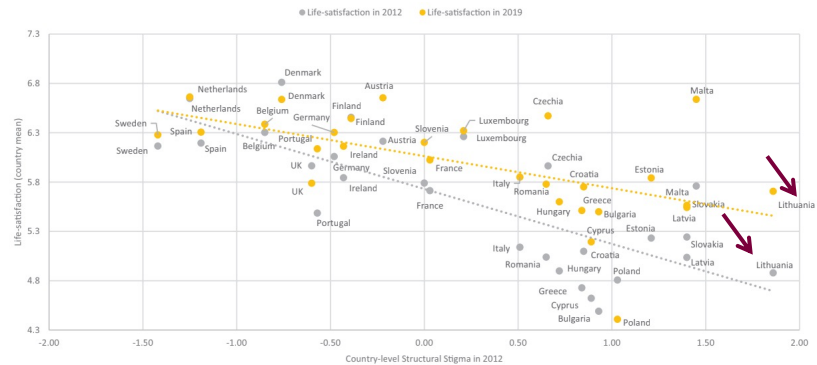


Figure 1. Self-Reported Life Satisfaction in 2012 and 2019 among Sexual Minority Individuals across Europe by 2012 Country-Level Structural Stigma.



27



Vilniaus
universitetas

Tylūs šešėliai: neheteroseksualių jaunų žmonių suicidiškumas, prevencijos ir intervencijos galimybės

Jokūbas Gužas
Vilniaus universitetas

10-oji Vilniaus savižudybių intervencijos metodų konferencija 2025 12 05

28